

SLOVENSKÝ AGROOBCHOD V PROCESSE GLOBALIZÁCIE A REGIONALIZÁCIE.

SLOVAK AGRITRADE IN GLOBALIZATION AND REGIONALIZATION PROCESS.

Roman Serenčič, SPU Nitra

ABSTRACT

The contribution analyses commodity efficiency and territorial orientation of Slovak agritrade, its share on total foreign trade of the Slovakia, on agritrade of V4 countries and EU. Long – time problem of Slovak agritrade is negative trade balance, which beget CR and Germany and from commodity view, replaceable commodities have great share on negative trade balance, it are commodities, which we produce in good quality and price on the Slovakia.

KEY WORDS

efficiency, agritrade, trade balance

SÚHRN

Článok sa zaoberá problémom komoditnej efektívnosti a teritoriálnej orientácie agroobchodu SR, jeho postavením v rámci celkového zahraničného obchodu SR, v rámci agroobchodu krajín V4 a EÚ. Dlhoročným problémom slovenského agroobchodu je záporné saldo obchodnej bilancie, na ktorom sa z krajín významne podieľa Česko a Nemecko a z pohľadu komodít majú významný podiel na tomto salde tzv. nahraditeľné komodity, teda tie, ktoré vieme na Slovensku vyrobiť v požadovanej kvalite a cene.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

efektívnosť, agroobchod, obchodná bilancia

ÚVOD

Obchodná bilancia agropotravinárskeho zahraničného obchodu vykazuje záporné hodnoty. V roku 1997 dosiahla hodnotu -13,2 mld. Sk, v roku 1998 -15,2 mld. Sk a v roku 1999 -15,2 mld. Sk. Pozitívnym javom je, že v roku 1999 sa podarilo saldo agropotravinárskeho obchodu udržať na úrovni ako v roku 1998, keď vývoz sa zvýšil medziročne o 8,1% a dovoz o 3,8%. Za negatívny jav považujeme zvýšenie podielu agropotravinárskeho obchodu na celkovom zahraničnom obchode v roku 1999 o 77% oproti roku 1998.

Dovoz agropotravinárskych výrobkov má rastúcu tendenciu, ale v medziročnom vyjadrení s klesajúcou dynamikou, keď v roku 1999 sa dovoz oproti roku 1997 zvýšil o 16%, oproti roku 1998 už len o 3,8%. Podiel dovozu agropotravinárskeho obchodu na dovoze celého zahraničného obchodu sa v analyzovaných rokoch pohyboval od 6,9% do 8,1%.

Vývoz agropotravinárskych výrobkov má rastúcu tendenciu, keď v roku 1998 sa oproti roku 1997 zvýšil o 8,1%, v roku 1999 oproti roku 1998 tiež o 8,1% a oproti roku 1997 o 16,8%. Podiel agropotravinárskeho vývozu na vývoze celkového zahraničného obchodu má klesajúcu tendenciu a v sledovaných rokoch sa pohyboval od 4,1% do 5,4%.

Obrat slovenského agropotravinárskeho zahraničného obchodu má v sledovaných rokoch rastúcu tendenciu s klesajúcimi medziročnými zmenami. Podiel obratu agropotravinárskeho obchodu na obrate celkového zahraničného obchodu SR sa pohyboval v sledovaných rokoch v rozpätí od 5,6% do 7,0%.

CIEĽ A METODIKA

Cieľom príspevku je prostredníctvom analýzy komoditnej efektívnosti a teritoriálnej orientácie poukázať na negatívny vývoj slovenského agroobchodu v rokoch 1997, 1998 a 1999. Pri analýze 6 komodít (hovädzie mäso, bravčové mäso, mlieko, pšenica, slad a cukor) využijeme ukazovateľ salda agroobchodu, Grubel – Lloydov index a stupeň krytia agrodovozu agrovývozom. Údaje na uskutočnenie analýzy boli čerpané z Colnej štatistiky SR, dát MP SR a VÚEPP.

VÝSLEDKY

V roku 1999 svetový export mal hodnotu 417 310,1 mil. \$, európsky export 184 705,7 mil. \$ a slovenský export mal v tomto roku hodnotu 424,2 mil. \$. V podielovom vyjadrení sa európsky export na svetovom exporte agroobchodu podiela 44,3%, vývoz slovenského agroobchodu sa na európskom vývoze poľnohospodárskych komodít podiela 0,23% a na svetovom agrovývoze 0,1%. Podiel slovenského agrovývozu na agrovývoze V4 (6 357,8 mil. \$) predstavuje 6,7%. V roku 1997, 1998 a 1999 dosiahli kladné saldo agroobchodu naši južný a východný susedia, teda Maďarsko a Ukrajina. Svetový agrodovoz v roku 1999 dosiahol hodnotu 441 443,2 mil.\$, tým obchodná bilancia je – 24 133,1 mil.\$. Európsky agrodovoz dosiahol hodnotu 187 901,3 mil.\$, čo predstavuje 43% podiel na svetovom agrodovoze a obchodná bilancia európskeho agroobchodu je – 3 195,6 mil.\$. Slovenský agrodovoz mal v roku 1999 hodnotu 806,4 mil.\$, čo je 0,43 % podiel na európskom a 0,18 % na svetovom agrodovoze. Dovozy poľnohospodárskych komodít na Slovensko sa podiela 11,7 % na celkovom dovoze (6 914,2 mil.\$) agrokomodít krajín V4.

Efektívnosť je potrebné všeobecne chápať ako vzťah medzi dosiahnutými výsledkami a vynaloženými zdrojmi. Rozhodujúce faktory zvyšovania efektívnosti zahraničného obchodu musíme hľadať v prvom rade v oblasti výroby.

Vplyvom globalizácie sa zintenzívnila deľba práce prostredníctvom zahraničného obchodu. Ekonomicky prípustnou ochranou pred importom je dosiahnutie konkurencieschopnosti slovenských agropotravinárskych výrobkov na domácom, ale aj na zahraničných trhoch. Orientácia väčšiny štátov na export sleduje predovšetkým získanie solventných trhov schopných splácať svoje záväzky. Prebytok ponuky agropotravinárskych výrobkov na európskom trhu a neriešený problém reálnej kúpyschopnosti obyvateľstva nielen doma, ale aj vo svete je obmedzením pre slovenských agropotravinárskych výrobcov.

Podiel salda vybraných agrokomodít na celkovom salde agroobchodu SR

Tabuľka 1

Položky CS	Komodity	Podiel v %	Podiel v %	Podiel v %
0201	Hovädzie mäso čerstvé alebo chladené	0,01	0,17	0,18
0203	Bravčové mäso čerstvé, chladené alebo mrazené	1,41	4,75	3,48
0402	Mlieko, smotana, zahust.al.s cukrom,sladidl.	-1,32	-2,27	-2,20
1001	Pšenica a súraž	4,52	-1,08	-2,09
1107	Slad, tiež pražený	-4,62	-5,22	-6,98
1701	Trstinový al. repný cukor, chem.čist . Sacharóza	-1,01	-1,35	2,58

Zdroj: vlastný prepočet

Grubel – Lloydov index

Tabuľka 2

Položky CS	Komodity	G-Li 1997	G-Li 1998	G-Li 1999
0201	Hovädzie mäso čerstvé alebo chladené	1,04	1,90	1,61
0203	Bravčové mäso čerstvé, chladené alebo mrazené	2,00	2,00	2,00
0402	Mlieko, smotana, zahust.al.s cukrom,sladidl.	0,58	0,48	0,47
1001	Pšenica a súraž	1,27	0,74	0,28
1107	Slad, tiež pražený	0,09	0,09	0,08
1701	Trstinový al. repný cukor, chem.čist . Sacharóza	0,27	0,79	1,71

Zdroj: vlastný prepočet

Ideálne hodnoty tohto ukazovateľa sa pohybujú v rozpätí intervalu 0,1. Čím bližšie k nule tým viac prevláda export nad importom, hranica intervalu 1 znamená, že dovoz sa rovná vývozu a za touto hranicou je import väčší ako export. Keď krajina iba dováža, tak hodnota G-Li je dva.

Správna, priestorovo a proporčne rozložená teritoriálna orientácia zahraničného obchodu má značný hospodársky a strategický zmysel pre ekonomiku každej krajiny. Vzhľadom na všeobecné priority zahraničnej politiky došlo aj k teritoriálnej reorientácii a liberalizácii zahraničného obchodu agrokomodít. Zmena sa diala pri nedostatku likvidity, absencii marketingových skúseností, pri limitovaných zdrojoch na reklamu, netransparentnej privatizácii, pri nízkej ochrane domáceho trhu, nízkej podpore reštrukturalizácie výroby a konkurencieschopnosti ekonomiky.

Za optimálny vývoj tohto ukazovateľa považujeme situáciu, keď dovoz jedného tovaru je krytý vývozom iného a dochádza k vyrovnanej obchodnej bilancii.

Stupeň krytia v %

Tabuľka 3

Krajina	SKadv97	SKadv98	SKadv99	Krajina	SKadv97	SKadv98	SKadv99
ČR	62,88	62,44	64,25	Rakúsko	43,60	44,45	31,19
MR	44,50	49,17	64,25	Fínsko	5,25	7,09	11,32
PR	149,18	190,58	131,56	Švédsko	258,97	45,73	62,99
Slovinsko	72,31	118,91	143,15	EÚ	31,44	27,23	33,72
Bulharsko	298,07	96,03	153,00	Švajčiarsko	37,00	79,40	41,06
Rumunsko	291,63	2193,07	1443,23	Island	0,05	0,31	0,00
CEFTA	66,68	73,42	72,28	Nórsko	1,77	1,88	2,17
Belgicko	43,29	22,82	57,95	EFTA	23,66	50,59	34,94
Nemecko	37,20	40,17	45,38	Austrália	13,60	1,66	16,58
Dánsko	45,00	21,39	33,90	Kanada	0,38	1,73	3,31
Španielsko	2,98	0,78	2,51	Japonsko	263,30	132,48	137,75
Francúzsko	6,20	12,99	13,48	Mexiko	0,00	0,00	0,03
Británia	18,25	6,03	15,02	Nový Zéland	0,00	0,25	0,64
Grécko	21,90	14,86	6,32	USA	16,47	17,76	19,86
Írsko	5,36	0,67	8,71	Turecko	1,32	3,14	4,24
Taliano	44,75	29,28	36,41	OECD	47,36	48,74	52,56
Holandsko	29,50	23,57	42,71	Rusko	336,91	675,38	558,50
Luxembursko	0,00	6,43		Ukrajina	242,95	3259,34	3297,52
Portugalsko	37,38	10,11	0,00	Celkom	52,89	51,53	53,34

Zdroj: vlastný prepočet

Najviac asymetricky sa vyvíjal vzájomný obchod s krajinami EÚ, kde v roku 1997 agrovývoz kryl agrodovoz na 31,44%, v roku 1998 na 27,23%, v roku 1999 na 33,72%.

DISKUSIA

Podolák (4) konštatuje, že základný problém deficitného vývoja je v nemožnosti vlád a v nekontrolovateľnom náraste objemu dovozu, ktorý sa od roku 1993 zvýšil z 18,4 mld.Sk na 31,35 mld.Sk v roku 1998, čo predstavuje 8,4% nárast. V roku 1991 import potravín predstavoval 180 mil.USD, v roku 1998 už 850 mil.USD. Teda, prakticky stabilizovaný dopyt obyvateľstva po potravinách pri gradovanom útlme nášho poľnohospodárstva je naďalej zabezpečovaný neustálym nárastom importu a nie oživením vlastného poľnohospodárstva. Dovoz je skomplikovaný tzv. nadmerným dovozom, ktorý je ťažko definovaný. Nemalo by sa však dopustiť, aby citlivé komodity neustále zvyšovali svoj podiel na spotrebe a na zvyšovaní podielu vo výdavkoch domácností. Je neúnosné, keď napríklad: kvasená kapusta sa na spotrebe podieľa 90%, nealkoholické nápoje 25%, mäso viac ako 15% a mlynské a pekárske výrobky vyše 20%.

Podolák (5) mieni, že efektívnosť agroobchodu podľa Grubel – Lloydovho indexu sa prejavila u komodít zemiaky, margarín a ostatné tuky a u cestovín.

Tvrdoň (11) konštatuje, že reálna konkurencieschopnosť a efektívnosť odráža stavy vo výrobe, v úrovni zpeňazovania, ktorá zahŕňa nielen podnikové predpoklady efektívnej realizácie produkcie, ale aj jej vonkajšie faktory – exportné subvencie, ochrana trhu,... Ak je dosahovaný ekonomický zisk z akejkoľvek príčiny, či ich súhrného pôsobenia je účelné dané odvetvie rozvíjať a naopak, čo sa prejaví v zmenách podielu jednotlivých komodít v rámci hrubej poľnohospodárskej produkcie. Zmena tohto podielu súčasne odráža efektívnosť daného výrobku na domácom i zahraničnom trhu.

Stehlo (10) uvádza, že v roku 1999 sa v teritoriálnej štruktúre slovenského agrárneho zahraničného obchodu uskutočnili pozitívne zmeny, ktoré spočívajú najmä v tom, že dynamika rastu vývozu na náročnejšie trhy bola rýchlejšia v porovnaní s dynamikou rastu vývozu na menej náročné trhy. Naším najväčším obchodným partnerom je ČR s 38% podielom z celkového obratu zahraničného obchodu s agropotravinárskymi komoditami SR. V roku 1999 vzrástlo záporné saldo agropotravinárskeho obchodu s ČR o 151 mil.Sk Dovozy z ČR tvoril 35,12% z celkového dovozu a vývoz 44,30% z celkového vývozu agropotravinárskeho sektora SR. Druhým najväčším obchodným partnerom bola v roku 1999 EÚ. Záporné saldo agroobchodu sa medziročne znížilo o 1049 mil.Sk. Vývoz do EÚ sa zvýšil o 20,5% a dovoz klesol o 3,1%. EÚ sa podielala 36% na dovoze a 23% na vývoze agropotravinárskych komodít. Slovensko malo so všetkými členskými krajinami EÚ záporné saldo.

ZÁVER

Globalizácia svetovej ekonomiky vedie k využívaniu komparatívnych výhod v rámci všetkých krajín sveta, ale zároveň tlačí na producentov, aby premiestňovali svoje výroby do krajín s nízkou mzdou, aby sa ušetrili náklady. Tým sa na celom svete zvyšuje ponuka, ale znižuje dopyt.

Opatrenia, ktoré v roku 1999 prijala vláda SR smerujú k obmedzovaniu dopytu obyvateľstva. Na zvýšenie konkurencieschopnosti agropotravinárstva je potrebné riešiť prepojenie prvovýroby a spracovateľského priemyslu, podporiť vznik odbytových združení (výrobcovia by mali vyrobiť to, čo vedia predáť a nie predávať to, čo vyrobí), vytvoriť informačný systém obchodno-ekonomických informácií, centrálnu marketingovú agentúru a distribučný systém. Je dôležité venovať sa modernizácii, vstupu zahraničného kapitálu (najmä do potravinárstva), zvyšovaniu kvality produktov a výchove spotrebiteľa. Na znižovanie záporného salda agroobchodu spolu so zvyšovaním konkurencieschopnosti je potrebné využiť všetky možnosti ochrany domáceho trhu v rámci dohôd s WTO, EÚ, ČR a CEFTA (na novom kole rokovaní WTO vynegocovať lepšie podmienky pre SR, ktoré by sa vyrovnali našim rozhodujúcim obchodným partnerom) a podpory exportu konkurencieschopných agropotravinárskych výrobkov (Fond na podporu zahraničného obchodu, Eximbanka), vrátane garantovania a poistenia exportných operácií proti politickým a komerčným rizikám, poskytnutie rôznych druhov úľav a prémie.

Riešenie situácie nebude ľahké, čo vidieť aj na výsledkoch zahraničného obchodu agrokomodít za rok 2000, napriek tomu, že agrárni a obchodní odborníci upozorňovali na negatívne tendencie, realita je iná nárast záporného salda o 10,6%, nárast dovozov o 7,4%, nárast vývozov o 4,7%, nárast salda nahraditeľných komodít o 1,1 mld. Sk.

LITERATÚRA

1. **BIELIK, P.:** Slabá ochrana domáceho trhu. In: Agromanažér, roč.2, 2000, č.2-3, s.8
2. **GOZORA, V.:** Uplatňovanie agrárnej a výživovej politiky a ďalší rozvoj poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu na Slovensku [Implementation of agrar and nutrition policy and

other development of agri-food complex in the Slovak Republic]. In: Zemědělská Ekonomika, roč.44, 1998, č. 10, s. 437-443.

3. **KUZMA, F.:** Vplyv trhového prostredia na intenzitu a štruktúru rastlinnej výroby. In: Stratégia potravinovej bezpečnosti Slovenska : Zborník z medzinárodnej konferencie. Nitra : Dom techniky ZSVTS, 1996, s.121-124. ISBN 80-236-0072-9.
4. **PODOLÁK, A.:** Disproporcie deficitného vývoja agroobchodu Slovenska. In: Ekonomika poľnohospodárstva na prahu tretieho tisícročia. Nitra : SPU, 1999, s. 5-8. ISBN 80-7137-658-2
5. **PODOLÁK, A.:** Metodologický prístup hodnotenia efektívnosti komoditného agroobchodu. In: Aktuálne problémy agrárneho trhu. Nitra: SPU, 2000, s. 31-34. ISBN 80-7137-750-3
6. **SERENČEŠ, P.:** Vplyv makroekonomického prostredia na finančnú situáciu v agrosektore Slovenska. In: Medzinárodné vedecké dni 98. Nitra: SPU, 1998, s. 16 – 28. ISBN 80-7137-494-6
7. **SERENČEŠ, R.:** Vývojové trendy agroobchodu SR na konci tisícročia. In: Ekonomika poľnohospodárstva na prahu tretieho tisícročia. Nitra : SPU, 1999, s. 271-278. ISBN 80-7137-658-2
8. **SERENČEŠ, R.:** Vplyv teritória na deficitnosť agroobchodu SR. In: Mladá veda, jej prínosy a perspektívy. Nitra: SPU, 1999, s. 136-139. ISBN 80-7137-675-2
9. **SERENČEŠ, R.:** Efektívnosť agroobchodu SR. In: Mladá veda 2000. Račkova dolina, 2000, s. 191 – 193. ISBN 80-7137-859-3
10. **STEHLO, P. – DOME, G. – GÁLIK, J.:** Ročenka agropotravinárskeho zahraničného obchodu za rok 1999. 1. vyd. Bratislava: VÚEPP, 2000. 46 s. ISBN 80-8058-172-X
11. **TVRDOŇ, J.:** Kategorie konkurenceschopnosti a její měření na příkladu agrárního sektoru ČR. In: Agrární perspektivy VIII. Praha: ČZU,1999, s.345-355, ISBN 80-213-0563-0
12. **ZENTKOVÁ, I.:** Vplyv trhového prostredia vybranej komodity na správanie sa trhových subjektov. Medzinárodné vedecké dni 2000, Nitra: 2000, s. 460-465, ISBN 80-7137-716-3

Kontaktná adresa : Ing. Roman Serenčėš
KE FEM SPU
Tr. A. Hlinku 2
949 76 Nitra,
t.č. 087/6508585
e-mail: serences@hotmail.com